

Аннотация. В статье обоснована эффективность управления предприятием и систематизированы основные подходы к ее определению. Также обосновано, что с точки зрения системного направления разработки конкретных методических решений все подходы к оценке эффективности управления предприятием объединены в три общие: селективный, комплексный и фрагментарный.

Ключевые слова: предприятие, экономическая эффективность, управление, подходы, оценка.

Summary. The article substantiates the efficiency of enterprise management and systematizes the main approaches to its definition. It is also justified that from the point of view of the system direction of the aspect of developing specific methodological solutions, all approaches to assessing the effectiveness of enterprise management are combined into three general ones: selective, complex and fragmentary.

Key words: enterprise, economic efficiency, management, approaches, evaluation.

УДК 368.036

Юхименко В. М.

аспірант

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Yukhumenko V. M.

PhD Student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ SOLVENCY II

THE IMPACT OF SOLVENCY II ON INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Анотація. У статті представлено систему платоспроможності страхових організацій, що діє в Європі. Розглянуто структуру нових вимог до оцінки платоспроможності європейських страховиків на підставі Директиви Solvency II. Виявлено особливості та ключові відмінності від діючих нормативів Solvency I. Проаналізовано можливий подальший розвиток українського страхового ринку в контексті нових стандартів.

Ключові слова: Solvency II, страховий ринок, платоспроможність страхової організації, маржа платоспроможності, фінансова стійкість.

Постановка проблеми. Проблема платоспроможності страхових організацій потребує особливої уваги з боку контролюючих органів фінансового ринку різних країн. Незважаючи на стабільні макроекономічні умови, вимоги до платоспроможності страхових організацій періодично переглядаються і вдосконалюються. Основна мета цих заходів полягає в захисті страхувальників від ризику неплатоспроможності страховика. У 28 країнах – членах ЄС на страховому ринку діє оновлена система вимог до платоспроможності страховиків Solvency II. Україна, крокуючи до глобалізації, також планує здійснити зміни щодо регулювання платоспроможності страхових організацій. Так, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), було підготовлено проект закону України «Про страхування» з урахуванням вимог Директиви 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради (Solvency II) щодо започаткування та ведення діяльності зі страхування та перестрахування [5]. У зв'язку з очікуваним введенням на страховому ринку окремих елементів Solvency II питання готовності українських страховиків до нових вимог, а також їх вплив на страховий ринок України набули особливої актуальності. Прогнозування змін на українському страховому ринку у зв'язку з реалізацією нових вимог щодо

фінансової стійкості та платоспроможності вимагає вивчення досвіду впровадження Solvency II в ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні проблеми забезпечення платоспроможності страхових організацій розглядали у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: В. Базилевич, О. Гаманкова [9], Л. Орланюк-Малицька [10], Р. Пікус [11], А. Супрун [12], Н. Ткаченко, Л. Шірінян [13] та ін. Не меншу увагу приділяли даному питанню зарубіжні вчені, зокрема: Т. Броже [4], К. Бутачі [3], О. Шауб [2] та ін.

Не вирішеними раніше залишаються проблеми забезпечення платоспроможності українських страховиків у системі сучасних євроінтеграційних процесів.

Мета статті полягає в оцінці впливу вимог Solvency II на український страховий ринок та здійсненні прогнозу можливих ситуацій після введення цих вимог. Для досягнення мети було поставлено такі завдання: описати кількісні й якісні вимоги Solvency II в ЄС та умови їх застосування на українському страховому ринку; спрогнозувати можливу зміну страхового ринку України під впливом кількісних вимог Solvency II.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світ прямує шляхом глобалізації, і бажання України приєднатися до європейської і світової спільноти є природним. Однак реалізація даного шляху розвитку держави потре-

бує приведення українського законодавства відповідно до європейських стандартів. Цей процес не є швидким, а тому в Україні реалізуються поступова адаптація законодавства до вимог ЄС відповідно до напрямів, визначених в Угоді про асоціацію, та забезпечення ефективного її виконання [8]. Одним із пріоритетних напрямів реформування є страхова галузь, а стандарти діяльності включають положення Міжнародної організації у сфері нагляду за страховою діяльністю (IAIS), а також директив ЄС.

Виходячи з вимог Угоди про асоціацію, положення Директиви 2009/138/ЄС та Директиви 91/674/ЄС повинні бути впроваджені протягом чотирьох років із дати набрання чинності Угоди. Тобто реалізація усіх необхідних кроків щодо реформування чинної системи платоспроможності страховиків в Україні та впровадження вимог директив до забезпечення платоспроможності страхових організацій повинні бути здійснені до червня 2018 р.

Нині розрахунок нормативного запасу платоспроможності здійснюється ретроспективно, без урахування майбутніх ризиків, що відповідає методології Solvency I. Проте з прийняттям Закону України «Про страхування» у новій редакції може бути реалізований перший етап переходу на нові принципи Solvency II, що враховує ризики в діяльності страховиків на рік уперед.

Основними цілями Solvency II є перегляд європейської системи контролю та нагляду за страховиками, вдосконалення захисту страхувальників, більш глибока інтеграція європейського страхового ринку і, як результат, посилення конкурентоспроможності європейських страховиків на світовій арені [1]. Дані заходи покликані знизити ймовірність банкрутства і відкликання ліцензії у страхових організацій до мінімально можливого рівня в 0,5%.

Solvency II заснований на ризик-орієнтованому підході до розрахунку фінансової стійкості і платоспроможності страховиків. За структурою вимоги Solvency II аналогічні системі Basel II у банківському секторі, які адаптовані до страхової діяльності. Таким чином, Solvency II – це система комплексного підходу до забезпечення платоспроможності страховиків на території ЄС, яка складається з трьох компонентів (рис. 1).

Кількісні вимоги до власного капіталу страхових організацій реалізуються через вимоги до мінімального капіталу (MCR) та платоспроможного капіталу (SCR). Вимоги до мінімального капіталу – це нижня межа рівня капіталу, який повинен мати страховик для виконання своїх зобов'язань. Їх недотримання призводить до від-

Рис. 1. Структура вимог до платоспроможності відповідно до Solvency II

Джерело: складено автором на основі [1]

кликання ліцензії на ведення страхової діяльності. На практиці страхові організації для ефективного функціонування не обмежуються лише мінімальними вимогами. Вимоги до платоспроможного капіталу розраховуються за стандартною або індивідуальною для кожного страховика моделлю, яка залежить від ризиків, притаманних діяльності страхової організації.

Під час розрахунку SCR за стандартною формулою страховиків загальних видів страхування вимоги Solvency II ураховують чотири групи ризиків: страховий, кредитний, ринковий і ризик ліквідності (табл. 1).

Основоположним вважається страховий ризик, який визначається як перевищення страхових виплат над балансовою вартістю страхових резервів. Для non-life-страховиків страховий ризик може бути описаний через такі субризики:

- зростання витрат з обслуговування договорів;
- зміни частоти і тяжкості страхових подій;
- накопичення збитків попередніх періодів;
- зростання виплат за катастрофічними подіями.

Кредитний ризик страхової компанії може бути визначений як ризик невиконання зобов'язань однією зі сторін фінансового інструмента, що призводить до недостатності активів для виконання страхових зобов'язань. Ймовірність неповернення інвестованих фінансових коштів найбільш часто виникає в результаті банкрутства і становить кредитний ризик.

Ринковий ризик страховика пов'язаний із незалежними змінами вартості активів, що призводять до недостатності коштів для виконання зобов'язань. Ринковий ризик становлять валютний, процентний та ціновий субризики.

Ризики ліквідності пов'язані з недостатністю коштів страхової організації для виконання своїх зобов'язань

Таблиця 1

Види ризиків відповідно до Solvency II

Ризик	Дефініція
Ринковий ризик	Ризик утрат або несприятлива зміна фінансового стану внаслідок волатильності ринкової ціни активів, зобов'язань і фінансових інструментів
Кредитний ризик	Ризик утрат або негативні зміни фінансового стану страхових і перестрахових компаній, спричинені коливанням кредитоспроможності емітентів цінних паперів, контрагентів та боржників
Операційний ризик	Ризик утрат, що виникає внаслідок неадекватних дій у внутрішніх процесах, помилок персоналу, систем або впливу зовнішніх факторів
Ризик ліквідності	Неспроможність страховими і перестраховими компаніями швидко конвертувати вкладення чи інші активи для виконання своїх фінансових зобов'язань
Гарантійний ризик	Ризик утрат або несприятлива зміна вартості страхових зобов'язань унаслідок неадекватного визначення тарифних ставок і обсягів резервування

Джерело: складено автором на основі [1, ст. 13]

у певному періоді і виникають у результаті нездатності швидко реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю.

За стандартною формулою SCR органи страхового нагляду ЄС розробили різні коефіцієнти залежно від особливостей діяльності страховика і ступеня превалювання тих чи інших ризиків.

Якісні вимоги за Solvency II включають у себе вимоги до:

- структури управління страховиком, у тому числі до внутрішнього контролю та аудиту;
- системи ризик-менеджменту, у тому числі під час використання внутрішніх моделей управління ризиками;
- актуарного складника оцінки платоспроможності страховика;
- процесу нагляду регулятором.

Вимоги до системи ризик-менеджменту передбачають, що страховики повинні мати ефективну систему ризик-менеджменту, що включає стратегії, процеси і процедури звітності. При цьому система повинна бути достатньою для ідентифікації, оцінки, моніторингу ключових ризиків, а також для управління ними і звітності.

Також підкреслюється, що система ризик-менеджменту повинна охоплювати ключові бізнес-процеси страхової організації (андерайтинг і формування резервів, управління активами і пасивами, інвестиції, операційна діяльність, перестраховування вхідне і вихідне тощо).

У системі внутрішнього контролю й аудиту страхові та перестрахові організації повинні мати ефективну систему контролю процедур бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту. Окремо підкреслюється, що внутрішній аудит включає оцінку адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю. При цьому система внутрішнього аудиту повинна бути незалежною від операційного менеджменту.

Щодо інформаційної прозорості, то вимоги Solvency II передбачають перелік обов'язкової інформації (наприклад, звіт про платоспроможність і фінансовий стан), яку страховики повинні надавати контролюючому органу. У разі порушення якісних вимог наглядові органи мають право вводити додаткові підвищувальні коефіцієнти до рівня SCR.

Таким чином, нові підходи до розрахунку фінансової стійкості і платоспроможності страхових організацій можуть суттєво вплинути на страховий ринок України. Це пов'язано не лише з тим, що частина страховиків, які не витримують нових вимог, підуть із ринку, а і з можливою оптимізацією страховиками бізнесу внаслідок процесів злиття і поглинання.

Нині нормативний запас платоспроможності страховика, що спеціалізується на страхуванні іншому, ніж страхування життя, не має ризикового складника. Маржа платоспроможності залежить від загального показника премій, виплат, частки перестраховиків та розраховується за спеціальними формулами. Нормативний запас платоспроможності порівнюється з фактичним. Уважається, що тим більше страхова організація є стійкою, чим більше фактичний запас перевищує нормативний.

Зміни ринку стосуються зміни мінімальних вимог до капіталу. У Законі України «Про страхування» 2005 р. встановлено, що вимоги до мінімального розміру статутного фонду (гарантійного депозиту) мають становити: 1 млн. євро – для non-life-страховиків і 10 млн. євро – для life-страховиків.

Також було прийнято низку нормативних документів, які вимагали, щоб активи страховика в будь-який момент не опускалися нижче суми його зобов'язань і мінімального капіталу або ж менше суми зобов'язань і норматив-

ного запасу платоспроможності [7]. Проте такі зміни економічно вигідні крупним страховикам, а впровадження цих змін може привести до нерівності вимог страховиків із різними обсягами бізнесу і страхових зобов'язань. Це, своєю чергою, сприятиме підвищенню концентрації на ринку великих страховиків і подальшому витісненню з ринку малих і середніх, передусім українських, страхових організацій, які здатні надавати своїм споживачам страхові послуги належної якості.

Окрім того, страховикам для виконання вимог Solvency II необхідна значна докапіталізація, що може привести до відходу з ринку великої кількості страховиків. А це, своєю чергою, порушить інтереси страхувальників, збільшить безробіття, навантаження на державний бюджет і зменшить податкові надходження.

Збільшення вимог до капіталу повинно мати місце, але тільки тоді, коли буде забезпечено бездоганну якість активів, які покривають резерви. З упевненістю можна говорити про те, що регулятору слід продовжувати проводити послідовну політику в даному напрямі, що за прийнятної рівня контролю і попереджувальних дій дасть змогу страховикам ефективно працювати за основним видом діяльності, а також забезпечить довіру до ринку страхування у цілому.

Враховуючи вищевикладене, питання якісних вимог Solvency II до системи ризик-менеджменту є найменш опрацьованими та потребують подальшого впровадження і вдосконалення. Зокрема, нині відсутні законодавчі вимоги до управління ризиками страхових організацій та обов'язкового формування системи ризик-менеджменту. Управління ризиками страховиками здійснюється засобами, достатніми для досягнення поставлених бізнес-завдань.

Перехід українських страховиків до розрахунку нормативного запасу платоспроможності за Solvency I на вимоги Solvency II може розглядатися як виправдане покращення наглядових вимог до учасників ринку. Проте такий процес зазвичай супроводжується зниженням чисельності гравців у результаті виходу з ринку страховиків, які не зможуть відповідати новим критеріям, а проведення «шокової терапії» щодо страховиків призведе до розкрадання активів, у результаті чого постраждають пересічні страхувальники. Але, окрім скорочення чисельності, страховий ринок очікує перегляд його структури в бік менш ризикових видів страхування.

Щодо ринкової прозорості, то Нацкомфінпослуг робить у цьому напрямі значні кроки, розширюючи перелік інформації, необхідної для розкриття страховими організаціями регуляторної звітності, зокрема даних про якість активів і розміщення коштів страхових резервів [6]. Також передбачено, що разом із річною звітністю страховики повинні надавати інформацію щодо ключових ризиків та результатів проведеного стрес-тестування, інформацію про порядок формування страхових резервів і частку перестраховиків у страхових резервах, методи формування технічних резервів, про проведення перевірки адекватності зобов'язань та її методи, про частку страхових платежів, що належать перестраховикам, про причини отримання кредиту (за його наявності), звіт актуарія зі страхування життя або за ризиковими видами страхування.

У цілому такі кроки є виправданими, оскільки звітна інформація, яка зараз розкривається страховиками, не є повною для визначення їх фінансового стану. Крім того, у деяких звітних формах існують технічні недоліки і логічні невідповідності.

Висновки. Вітчизняний страховий ринок вступив у процес перегляду підходів до оцінки фінансової стійкості і платоспроможності страхових організацій. Протягом

декількох років планується перехід від ретроспективної оцінки платоспроможності (Solvency I) до оцінки з урахуванням ризиків і майбутніх загроз (Solvency II).

Проте застосування кількісних вимог Solvency II в Україні, скоріш за все, призведе до прискореного зменшення кількості страхових організацій та значної концентрації страхового капіталу. Щодо інформаційної прозорості страховиків, то багато чого вже зроблено, проте є перспективи росту. Наприклад, упровадження системи обміну інформацією на основі XBRL. Окрім вимог до мінімального розміру капіталу, є й інші інструменти підвищення рівня фінансової стійкості страховиків. Наприклад, україно необхідним є розвиток інституту страхових актуаріїв, оскільки існує їх дефіцит на страховому ринку.

Таким чином, система оцінки платоспроможності страхових організацій України буде змінюватися. Біль-

шість страхових організацій позитивно оцінили ідею наближення вітчизняних стандартів до міжнародних, однак у багатьох виникають побоювання щодо термінів впровадження нових правил і повної готовності страхових організацій відповідати заявленим критеріям.

Звичайно, імплементація вимог Solvency II в Україні являє собою складний процес як для страховиків, так і для контролюючого органу, тому що ця система є новою парадигмою, яка має змінити світогляд страхових організацій щодо вивчення профілю ризиків та їх передбачення на майбутній період. Такий підхід, безперечно, докорінно змінить корпоративне управління страховиків, що зазвичай призводить до збільшення вартості капіталу, витрат на звітність, а також витрат на розроблення і моніторинг моделей для розрахунку нових вимог до капіталу.

Список використаних джерел:

1. Directive 2009/138/EU of the European Parliament and of the Council of 25 Nov. 2009 on the taking-up and pursuit of the business of insurance and reinsurance (Solvency II), 335 p.
2. Alexander Schaub. The Lamfalussy process four years on // Journal of Financial Regulation and Compliance. 2005 - Vol. 13 Iss: 2. – P. 110 – 120.
3. Casian Butaci. The new European prudential supervisory system of insurance «Solvency II» // Annals. Economics Science Series. – 2010, issue XVI. – P. 662–668
4. Timo Broszeit. Macroprudential Solvency Stress Testing of the Insurance Sector // IMF Working Paper WP/14/133. – July 2014 – 84 p.
5. Закон України «Про страхування» від 11 липня 2014 р. № 1586-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2924 від 24.11.2016 «Про затвердження Змін до Порядку складання звітних даних страховиків».
7. Розпорядження Нацкомфінпослуг № 396 від 23.02.2016 «Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика».
8. Угода про асоціацію Між Україною та ЄС з атомної енергетики і їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 / Додаток XVII до Угоди про асоціацію «Нормативно-правове забезпечення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sfs.gov.ua/data/material/000/072/115110/Annex_XVII_to_XX_to_Agreement.pdf.
9. Гаманкова О.О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О.О. Гаманкова // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2007. – Вип. 94–95. – С. 18–23.
10. Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации / Л.А. Орланюк-Малицкая. – М. : Анкил, 1994. – 210 с.
11. Пікус Р.В. Платоспроможність страховика як індикатор ефективного ризик-менеджменту / Р.В. Пікус // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – № 4(17). – С. 175–181.
12. Супрун А. Проблемы оценки платежеспособности страховых компаний в посткризисном периоде / А.А. Супрун // Страховое дело. – 2011. – № 06. – С. 20.
13. Шірінян Л.В. Зарубіжний досвід забезпечення платоспроможності страхових компаній / Л.В. Шірінян // Економічні науки : збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – № 22. – С. 40–45.

Аннотация. В статье представлена система платежеспособности страховых организаций, действующая в Европе. Рассмотрена структура новых требований к оценке платежеспособности европейских страховщиков на основании Директивы Solvency II. Выявлены особенности и ключевые отличия от действующих нормативов Solvency I. Проанализировано возможное дальнейшее развитие украинского страхового рынка в контексте новых стандартов.

Ключевые слова: Solvency II, страховой рынок, платежеспособность страховой организации, маржа платежеспособности, финансовая устойчивость.

Summary. The study devotes the new requirements, concerning solvency assessment of insurance companies in Europe. The article reveals the structure of assessing the solvency system of European insurers, which is based on the Directive Solvency II. A paper presents the key features and shows the differences between existing approach of Solvency I and first-hand practice of Solvency II. The outcomes evaluate the possible further development of the Ukrainian insurance market in the context of the new solvency standards.

Key words: Solvency II, insurance market, solvency of the insurance organizations, solvency margin, financial stability.